

Samarbeid mellom kulturminnesektoren og museums- sektoren om styrket kommunal kulturminnekompetanse

Rapport fra arbeidsgruppe Norsk kulturråd/ABM-utvikling og Riksantikvaren
mars 2011

Foto Marit Bendz

Denne tenesta [med bygningsvernkonsulentar] har vår kommune nytta frå dag ein, både til kommunen og private. Samarbeidsrelasjonane har vore heilt utrulege. Tenesta har tilført kommunen styrking av eit fagområde som vi berre må bygge vidare på i framtida. Vår kommune har sett den store fordelene det har vore med tilgang på slik fagleg hjelp, som vi har nytta oss aktivt av.

Kulturkonsulent Haldis D. Urdal, Meland kommune

Innhold:

1. Bestilling fra direktørmøtet mellom ABM-utvikling og Riksantikvaren
2. Arbeidsgruppas sammensetning
3. Innledning, bakgrunnen for rapporten og kort om anbefalinger
4. Nasjonale føringer for kulturminneforvaltningen og museene
 - o Nasjonale mål for kulturminneforvaltningen
 - o Museenes samfunnsrolle
 - o Museumsnettverkene
5. Erfaringer fra tre ulike regioner
 - o Erfaringer fra Hordaland
 - o Erfaringer fra Oppland
 - o Erfaringer fra Hedmark
6. Oppsummering av praktiske erfaringer med bygningsvernkonsulenter
7. Anbefalinger
 - o Økonomi
 - o Organisering
 - o Andre tiltak/oppfølging

1. Bestilling fra direktørmøtet mellom ABM-utvikling og Riksantikvaren

Direktørmøtet 12.02.10 fattet følgende vedtak:

ABM-utvikling og Riksantikvaren inngår et samarbeid for å vurdere og kartlegge mulige samarbeidsområder som kan bidra til å styrke kommunenes arbeid på kulturminnefeltet. Det nedsettes en arbeidsgruppe bestående av to deltagere fra hver etat. Arbeidsgruppen skal kartlegge aktuelle samarbeidserfaringer og foreslå tiltak og videre samarbeid.
(Dette arbeidet videreføres i Norsk kulturråd fra 1.1.2011)

Til møtet 14.06.10 ble det lagt fram et notat datert 02.06.10 fra arbeidsgruppa. Notatet ble diskutert og det var enighet om en videre prosess basert på følgende:

- *arbeidsgruppen fortsetter arbeidet, og kommer tilbake med et utviklet notat i løpet av høsten 2010*
- *utgangspunktet er kommunenes behov for kompetanse innen registrering, plan og forvaltning, dette bør rendyrkes noe tydeligere i det videre arbeidet*
- *det bør legges vekt på langsiktige og robuste modeller*
- *arbeidsgruppen skal se nærmere på erfaringer, modeller og muligheter i to pilotfylker Hordaland og Oppland, og også vurdere en kontakt med Hedmark*

Arbeidet med rapporten er basert på de ovennevnte tilbakemeldingene fra direktørmøtene.

2. Arbeidsgruppas sammensetning

Arbeidsgruppa har bestått av Hildegunn Bjørgen og Liv Ramskjær (Norsk kulturråd), Sissel Carlstrøm og Ole Chr. Tollersrud (Riksantikvaren). I tillegg har Per Morten Ekerhovd (Hordaland FK), Tor Sæter (Norges Museumsforbund), Dagfinn Claudius (Oppland FK) Elisabeth Seip (Hedmark FK) deltatt på de innledende møtene og bidratt med informasjon og kommentarer.

3. Innledning, bakgrunnen for rapporten og kort om anbefalinger

Kulturminner og kulturmiljøer oppfattes av de fleste som viktige lokale ressurser. De utgjør bruksverdier for eierne, bidrar til å styrke lokalsamfunn og regioner og til å fremme næringsutvikling. Videre er de viktige kilder til kunnskap og opplevelse. Omgivelsene våre har en historisk dimensjon som er en del av kulturarven. Fortellingene om denne kulturarven skapes ved at menneskene forholder seg til omgivelsene, både praktisk og mentalt. Den historiske dimensjonen kan være synlige kulturminner og kulturmiljøer eller i form av erfaringer og hendelser som ikke er synlige, men som like fullt har satt sine spor i dagens samfunn.

En helhetlig tilnærming til kulturarven innebærer at man ser materielle og immaterielle kulturuttrykk i sammenheng. Hvilke verdier som betyr noe for enkeltmennesker og grupper avhenger av mange faktorer. Kulturminnepolitikken må derfor basere seg på et bredt kunnskaps- og forvaltningsperspektiv som tar de påkrevde hensyn både til det allmenne og det spesielle, og som sikrer et bredt utvalg kulturminner og kulturmiljøer.

Kommunene har blant annet gjennom sin forvaltning etter plan- og bygningsloven et stort ansvar for å ta vare på verneverdige kulturminner. I følge St.meld. nr 16 (2002-2005) *Leve med kulturminner* opplever mange kommuner *at de mangler kompetanse på feltet og at tilgangen til forvaltningsrelevant kunnskap er for dårlig.* (s. 81). Samtidig sier alle fylkeskommunene iflg. Riksrevisjonens rapport fra 2008-2009 *at en hovedutfordring for å sikre tilstrek-*

kelig bistand til kommunene er manglende kompetanse, kapasitet og ressurser hos fylkeskommunene. (s. 85). I følge rapporten sier 70 % av kommunene at de mangler kulturminnekompetanse og 75 % mangler oversikt over kulturminner og kulturmiljøer. I St.meld.nr. 16 understrekes det at *å sikre kulturminner og kulturmiljøer er en viktig miljøpolitisk utfordring på lokalt nivå, og at det er viktig at kommunene stimulerer til aktiv medvirkning fra alle interesserte aktører.* (s. 81). En undersøkelse utført av Rambøll på oppdrag fra Riksantikvaren, viser at også private eiere av kulturminner opplever at kommunen har svak kompetanse.

Kommunene møter kompetanseutfordringene på flere områder i sin daglige virksomhet. Særlig tydelig blir det når det gjelder spørsmålet om hvorvidt for eksempel et bygg er verneverdig eller ikke, og hvordan foreta registrering og verdisetting i planarbeid og ellers i forvaltning etter ymse lovverk. Kompetanse til å ta vare på verneverdige kulturminner finnes flere steder i forvaltningen, hos museene og i frivillig sektor. Det er en utfordring å bruke denne kompetansen slik at den involverer flest mulig og oppleves som nyttig i arbeidet med kulturminner.

Et tettere samarbeid mellom museumssektoren og kulturminneforvaltningen vil kunne avhjelpe kompetansebehovet i kommunene, og avlaste og supplere fylkeskommunenes oppgaver. Noen fylker har allerede satt i gang slikt samarbeid på noen områder og dette har gitt gode resultater. Erfaringene fra ulike samarbeidsmodeller knyttet til bygningsvern i Oppland, Hedmark og Hordaland belyses senere i notatet.

Samarbeid mellom museene og kommunene er etablert i disse tre fylkene og under stadig utvikling på mange områder, der formidling og undervisning har vært et samarbeidsfelt i de fleste kommuner som er med i ordningen. Arbeidsgruppen har valgt å se på samarbeid innen bygningsvern mellom kommuner, fylkeskommuner og museene. Dette fordi behovet for kompetanse og tiltak er stort på dette området, noe også Riksrevisjonen har påpekt og Riksantikvarens fredningsgjennomgang viser. Det vil være et stort behov for kompetente håndverkere innenfor ulike fagområder, og at det må etableres samarbeid med ulike departement og utdanningsinstitusjoner for å møte etterspørselen. Museumsnettverkene som er omtalt senere er naturlige samarbeidspartnere å trekke inn i det videre arbeidet med dette.

Arbeidsgruppa har gjennom arbeidet kommet til følgende anbefalinger for samarbeid mellom museene, fylkeskommunene og kommunene:

- Det bør etableres ordninger med bygningsvernrådgivere tilknyttet museene i alle fylker. Gruppa mener at de resterende fylkene bør etablere tilsvarende ordninger som Oppland og Hordaland, men at ordningene må tilpasses lokale og regionale behov. Da styrkes kompetansen ved museene og i forvaltningen, og bedre faglig kvalitet og innhold i tjenesten sikres gjennom avtaler.
- Det bør arbeides for å styrke finansieringen av en slik ordning gjennom økte bevilgninger, noe som er i tråd med forslag i tidligere nevnte stortingsmeldinger.
- Bygningsvernrådgiverne skal fungere som rådgivere for både private, kommuner og regional kulturminneforvaltning og skal ikke ha saksavgjørende myndighet. Denne funksjonen skal fortsatt ligge i forvaltningen.

4. Nasjonale føringer for kulturminneforvaltningen og museene

Den 17. januar 2007 ratifiserte Norge *UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven.* Konvensjonens formål er å verne immaterielle kulturuttrykk, og med det synliggjøre og sikre respekt og anerkjennelse for berørte samfunnsgrupper og enkeltpersoners immaterielle kultur. Som et juridisk dokument på overnasjonalt nivå pålegger konvensjonen det norske samfunnet store forpliktelser knyttet til vern av immateriell kulturarv. Denne konvensjonen er det viktig å se i sammenheng med konvensjonen om beskyttelse av verdens kultur- og naturarv fra 1972.

Som det slås fast i blant annet flere stortingsmeldinger utgjør kulturminner og kulturmiljøer viktige deler av samfunnets kollektive hukommelse. Historiske bygninger, bymiljøer, landskap og arkeologiske spor er kilder til historien om samfunnets utvikling, om enkeltmenneskers liv og om hvordan mennesker har brukt og forholdt seg til naturen og samfunnet gjennom tidene. Kulturminner kan bidra til selvforståelse, selvutvikling, trivsel og tilhørighet, og kan tilføre viktig kunnskap og perspektiver i arbeidet for et bedre og mer bærekraftig samfunn. Bygningsmassen utgjør store deler av landets kulturarv. Gjenbruk i stedet for å rive og bygge nytt vil redusere energiforbruk, utslipp og avfallsmengde og bidra til et mangfoldig nærmiljø.

Eksempler, blant annet fra verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet, viser at lokal samfunn som aktivt tar i bruk kulturarv skaper en rekke muligheter for befolkningen. Kulturarv kan være et konkurransefortrinn ved etablering av virksomheter, ved valg av bosted og ved utvikling av reiseliv, kunst og produkter som for eksempel håndverk, klær og matvarer. I mange land bidrar kulturminner positivt til den lokale økonomien. Med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer kan det bli skapt sosiale, kulturelle, miljømessige og økonomiske verdier.

Nasjonale mål for kulturminneforvaltningen

Det strategiske målet for kulturminner og kulturmiljøer er: "Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser, som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal bevares i et langsiktig perspektiv." (Strategisk mål nr. 2 i Miljøstatus. URL: <http://www.miljostatus.no/miljomal/Mal-og-nokkeltall/Kulturminner/> 30.11.2010).

Til dette hører følgende resultatmål:

- Det årlege tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø skal ikkje overstige 0,5 % innan år 2020.
- For automatisk freda arkeologiske kulturminne skal det årlege tapet ikkje overstige 0,5 % innan 2020.
- Eit representativt utval kulturminne og kulturmiljø skal vere vedtaksfreda innan 2020.
- Freda bygningar, anlegg og fartøy skal ha ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020.
- Eit representativt utval automatisk freda arkeologiske kulturminne skal vere sikra innan 2020.

For å nå disse målene er det flere virkemidler forvaltningen kan ta i bruk. Dette kan være lovverk, økonomiske virkemidler, informasjonstiltak og organisatoriske grep. Økt kompetanse er et viktig tiltak for å nå de nasjonale målene, og bedre utnyttelse av kompetansen som finnes på museer, i fylkeskommuner, kommuner og hos eiere og frivillige vil være med å bidra til bedre måloppnåelse.

St.meld. nr.16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* har vært retningsgivende for kulturminnepolitikken siden den kom. Meldinga viser (s. 72) til museene: "Som lokale kunnskapsbanker og møteplasser, har museene lang tradisjon i å gi råd og veilede i forhold til alle typer kultur-

minner og kulturmiljøer, og gjennom sin formidling skape engasjement for verdiene de representerer." Videre sier meldinga at: "Det ligger et stort utnyttet potensial i samarbeidet mellom museene og de øvrige aktørene som besitter kompetanse og engasjement, både regionalt og lokalt. Museenes kunnskaper bør bli trukket mer aktivt inn i lokale planprosesser og i forbindelse med konkrete vernevedtak. Ved at museene tilbyr denne typen kompetanse, vil deres rolle og kontaktflate utad som samfunnsaktører bli styrket."

Museenes samfunnsrolle

Den internasjonale museumsorganisasjonen ICOM utformet i 2007 en revidert definisjon av hva et museum er på bakgrunn av nevnte konvensjoner. Den kan tjene som et utgangspunkt for å presentere museenes samfunnsrolle på et overordnet nivå:

«Et museum er en permanent institusjon, ikke basert på profitt, som skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum; som samler inn, bevarer/konserverer, forsker i, formidler og stiller ut materiell og immateriell (kultur)arv om menneskene og deres omgivelser i studie-, utdannings- og underholdningsøyemed.»

St.meld. nr. 49 (2008–2009) *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying* ble behandlet av Stortinget våren 2010 og den foreslåtte satsingen på museene fikk bred støtte, jf. Innst. 161 S (2009–2010). Meldingens overordnede mål er å styrke museenes faglige profil. Det understrekes at institusjonene selv må bære hovedansvaret for å styrke den interne faglige aktiviteten. Fra statlig side vil det bli lagt vekt på tiltak som styrker samarbeid mellom institusjonene. Museene står overfor store utfordringer, særlig når det gjelder samlingsforvaltning og bygningsvern. I budsjettet for 2011 foreslås derfor bl.a. økning i driftstilskudd til en rekke museer med et særlig stort antall verneverdige bygninger. Det forutsettes at den immaterielle kunnskapen knyttet til tradisjonelt håndverk ivaretas, samt at utfordringene løses i samarbeid og nettverk.

Museene som får midler fra Kulturdepartementet skal i den årlige budsjettsøknaden til Kulturdepartementet også skrive en rapport fra fjoråret. Denne rapporten skrives på bakgrunn av de føringene som står i tilskuddsbrevet institusjonen fikk for det aktuelle rapporteringsåret. I denne årsrapporten blir museene blant annet bedt om kommentere forutsetningene for en aktiv samfunnsrolle.

En gjennomgang av dette materialet viser et mønster i tilbakemeldingene. De aller fleste museene tenker at deres aktive samfunnsrolle er relatert til aktiviteter knyttet til forskning, formidling og forvaltning. Museene skal ta vare på gjenstander, dokumentere hendelser, forske og formidle med utgangspunkt i samlingene sine, og aktiviteten er rettet mot utvalgte målgrupper.

De fleste institusjonene ser seg selv i en lokal, nasjonal og internasjonal kontekst. Den lokale/regionale tilknytningen er den dominerende. Museene er en viktig aktør i lokalsamfunnet, gjennom å være en arena og møteplass for lokalbefolkningen. Mange peker på samarbeid med lokale institusjoner som veldig viktig – som ulike utdanningsinstitusjoner, historielag mm. Ett museum understreker for eksempel at lokale ressurspersoner må inn i styret – og dette er viktig for en aktiv samfunnsrolle i regionen. Det er gjennom lokal tilknytning institusjonene kan gå inn og arbeide systematisk med å være en aktiv deltager i by- og regionsutviklingen.

I tillegg har Kulturdepartementet de siste årene bedt museene rapportere status på vedlikehold av egne bygninger. Bakgrunnen for dette er økt fokus fra departementets side på bygningsvern. Rapportene viser at det er store etterslep og mange utfordringer for museene i deres arbeid med bygningsvern. Mange steder er forfallet på bygningsmassen større enn tilgangen på egne håndverksressurser. Rapportene viser at mange museer både har økonomiske behov og kompetansebehov i forhold til vern av egne bygninger.

Museumsnettverkene

I tråd med føringene fra St. meld. nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleveling*, ble det etablert en rekke faglige museumsnettverk. Museumsnettverkene skal bidra til at museene blir bedre egnet til å fylle rollene som samfunnsinstitusjoner med et kritisk blikk på egen rolle og virksomhet. Målet er at museene skal utvikle samarbeid og arbeidsdeling, sikre faglig sammenheng og god ressursutnyttelse samt utvikle kompetanse og ny kunnskap. Relevante nettverk i denne sammenhengen er: Nasjonalt museumsnettverk for bygningsvern og håndverk – Byggnettverket; Nasjonalt museumsnettverk for håndverk – Håndverksnettverket; Nasjonalt museumsnettverk for kulturlandskap og de tre maritime museumsnettverkene: fiskeri og kystkultur, sjøfart og fyr.

Ryfylkemuseet er ansvarlig for **Byggnettverket**. I følge museumsmeldingen er det 27 museer som deltakere i deltar i byggnettverket. Nettverket ønsker å gjøre museene mer synlige i arbeidet med bygningsvern. Nettverket har hatt to møter i året arrangert av medlemsmuseene etter tur. Nettverksmøtene er lagt til ulike museum rundt i landet. Temaer for samlingene blir bestemt etter drøfting på det foregående møtet. Byggnettverket har utviklet prosjektet *Kjelde-skaping og kunnskapsoppbygging i bygningsvernet*, med støtte fra ABM-utvikling. Prosjektet førte til en omfattende, praktisk «Handbok i dokumentasjon av bygninger». I tillegg har Ryfylkemuseet nylig levert rapporten "Bygningsvern på musea" til Kulturdepartementet. Innhold fra denne rapporten er presentert senere i dette dokumentet.

I **Håndverksnettverket**, som Maihaugen er ansvarlig for, deltar 16 museer. Nettverket skal skape en arena hvor man drar nytte av og utvikler hverandres kompetanse innenfor tradisjonelle håndverksfag og -teknikker. Nettverket har hatt årlige samlinger i tillegg til ulike typer kurs siden 2004. Nettverket har gjennomført kurs i material- og skogkunnskap med støtte fra ABM-utvikling. I tillegg til årlige fagsamlinger og ulike kurs arbeider nettverket aktivt med å etablere hospiteringsordninger mellom deltakerne i nettverket, og mellom deltakere og andre relevante institusjoner. Et nettsted er etablert sammen med KTB (Kompetansenettverk for tradisjonelt bygghåndverk) og Norsk handverksutvikling.

Nasjonalt museumsnettverk for kulturlandskap ledes av De Heibergske Samlinger – Sogn Folkemuseum, og har deltagelse fra 30 museer og andre institusjoner. Nettverket skal stimulere til samarbeid mellom museum og institusjoner i Norge for å utvikle kompetanse på kulturlandskap. Nettverket har som mål å skape møteplasser for samarbeid og utvikling, og ta vare på kulturlandskapene som har viktig natur- og kulturhistorisk verdi. Etter første møte i nettverket i 2004 ble det laget en felles handlingsplan som fastslo at nettverkssamlinger med vekt på kompetansebygging skulle være sentralt i arbeidet.

Nasjonalt museumsnettverk for sjøfart – **Sjøfartsnettverket** – ledes av Norsk Maritimt Museum og har 13 deltagende institusjoner. Nettverket har fokus på norsk sjøfart både nasjonalt og internasjonalt, samt maritime samfunn relatert til sjøfart og skipsfart. Nettverket ønsker at hovedaktiviteten skal knyttes til prosjekter som, i motsetning til selve nettverket, må organisere-

res med forpliktende avtaler mellom deltagerne. Sjøfartsnettverket samarbeider tett med kystnettverket og fyrnettverket. De maritime museumsnettverkene har inngått et samarbeid med ABM-utvikling, Kystverket, Fiskeridirektoratet og Riksantikvaren om prosjektet Kyst-Norge mot 2014, der nettverkene har påtatt seg å lage Fortellinger om kystkultur.

Nasjonalt museumsnettverk for fiskeri og kystkultur – **Fiskerinetttverket** – ledes av Museum Vest, og har 19 deltagende museer. Fiskerinetttverkets to hovedsatsinger er de to prosjektene Fiskeredskaper og Nasjonale fortellinger om kyst-Norge. Fiskeredskapsprosjektet startet i 2006 og omfatter kartlegging, klassifisering, bevaring og kunnskapsformidling. Prosjektet er initiert og drevet av Kystkulturnettverket og har fått støtte av ABM-utvikling og Kontaktrådet for fiskeri- og kystmuseum. Prosjektet Nasjonale fortellinger om kyst-Norge skal fange vesevntlige sider ved kystens og dens historie. De overordnede rammefortellingene skal danne et grunnlag for regionale og lokale satsinger i form av utstillinger, arrangementer og filmer.

5. Erfaringer fra tre ulike regioner

Riksantikvaren sendte ut et spørreskjema (vedlegg 1) til Hordaland, Oppland og Hedmark for å få erfaringer fra kommunene og museene på samarbeid mellom museumssektoren og kulturminneforvaltningen. Det er kommet svar både fra kommuner, fylkeskommuner og museer. Følgende innspill er mottatt (sammendrag av rapportskjemaene):

Erfaringar frå Hordaland

- Musea sine erfaringar

Hardanger og Voss museum: Stillinga som bygningsvernkonsulent har eksistert sidan 2000. Den har sett museet i stand til å gi råd og rettleiing til privatpersonar og dei sju kommunane i Hardanger. Stillinga har auka fagkompetansen på museet, og har også vore viktig for å styrka det kulturminnefaglege perspektivet på vårt arbeid med bygningsvern. I tillegg til arbeidet som blir gjort på oppdrag for Hordaland fylkeskommune, gjev bygningsvernkonsulenten råd og rettleiing til private og organisasjonar i praktiske arbeid med verneverdige bygg som for eksempel ombyggingar, utskiftingar, materialval og overflatebehandling. Kvalitetssikring av ulike søknadar om midlar er også ein sentral oppgåve. Den utoverretta stillinga er med å skapa ein god dialog mellom museet og samfunnet rundt. Museet har gjennom denne blitt ein leverandør av både kunnskap og tenester på eit felt som betyr mykje for dei i lokalmiljøet som er opptatt av kulturminnevern. Museet og bygningsvernkonsulenten arrangerer faglege møtepunkt som kurs og seminar der både privatpersonar og den lokale bygningsnæringa deltek. For kommunane i Hardanger som manglar formell kulturminnefagleg kompetanse, er bygningsvernkonsulenten viktig for generell rådgjeving og vurderinga av ulike søknadar. På denne måten tilfører museet både kommunane og private eigarar av kulturminne, fagkompetanse på høgt nivå som elles ville vore dyrt og vanskeleg å få tak i.

Museumssenteret i Hordaland/ Kulturverntenesta i Nordhordland: Stillinga som bygningsvernarkitekt har vore sidan 2006. Tenesta gir eigarar råd m.a. i kulturminnefaglege spørsmål. Råd for utarbeiding av planar, hjelp til søknadsskriving og oppfølging av istandsettingstiltak. Innsamling av dokumentasjonsmateriale, samt vurdering av tiltak på museet sine bygg og anlegg. Gir råd til kommunane i samband med kommunalt plan- og reguleringsarbeid. Ein del av stillinga kan nyttast av fylkeskommunen til m.a. tilstandsrapportar, restaureringsplanar og synfaring. Også regionkonservator ved Museumssenteret deler sin kunnskap med kommunane i ulike typar saker. Tenesta tilfører regionane kompetanse og offentlege midlar for å ta vare på

kulturminne. Dei etter måten små midla som er tilført regionen har hatt store ringverknader og stor påverknadskraft i høve private eigarar. Modellen med bygningsvernkonsulent og regionkonservator knytt til Museumssenteret har vore presentert i internasjonale samanhengar og vakt interesse i museums- og forvaltningsmiljø også i andre europeiske land

Sunnhordland museum: Stillinga har vore ved museet sidan 2000. Ulike oppgåver knytt til fleire nivå i forvaltninga: som råd og hjelp til privatpersonar og frivillige lag- og organisasjonar, rettleiing til kommunale kultur- og landbrukskontor, og førebunde arbeid og fagleg bistand til fylkeskommunen. Han arbeider særleg opp mot private med rettleiing i høve verneverdige bygg, her inngår synfaringar, utarbeiding av planar, hjelp til søknadsskriving og oppfølging av istandsettingstiltak. Vidare er dokumentasjonsarbeid og formidling ein viktig del av arbeidet. Stillinga er særst viktig for fagkompetansen både ved museet og regionen me jobbar i. Ordninga genererer midlar lokalt til bygningsvern og har stor påverknadskraft i høve det kommunale forvaltningsnivået og private eigarar. Utan ei slik ordning ville nivået på den regionale kulturminneforvaltninga, både når det gjeld sakshandsaming og planarbeid, vore langt dårlegare, då ein ser at kommunane i sin iver etter å spara pengar kuttar i fagpersonar som har denne kompetansen. Stillingar av dette slaget bør for all del vera permanente slik at ein har arbeidsro, og høve til å byggja opp eit langsiktig tillitsforhold til brukarane. Fylkeskommunen sin praksis med stillingane har stor overføringsverdi på andre felt innan kulturminneforvaltninga. Det blir i dag arbeida med å få på plass ei liknande teneste knytt til gjenstandsbevaring, som Sunnhordland Museum omtalar som “Felles konservator for kommunane”. Denne skal arbeida opp mot private, frivillige og kommunar i regionen, som sit på samlingar av stor verdi. Det er økonomiske utfordringane knytt til det geografiske området stillinga skal tena. Nokre har ferjer, bompengar m.m. ein må passera dagleg. I tilskotsordninga bør det liggje inne kompensasjon for utgifter til transport. Stillinga bør og vera fullfinansiert frå fylkeskommunen og bli justert i høve løns- og prisstigning.

- Kommunane sine erfaringar

Bergen kommune: Har eigen kompetanse på området, men er positive til styrka fagmiljø og samarbeider gjerne med Bymuseet der det er naturleg.

Stord kommune: Har brukt bygningsvernrådgvaren i plan- og byggesaker; oppstartsmøte, forhandskonferansar osv. Også henvist private tiltakshavere. Han har gitt kommunen nyttige innspel som angår freda og verneverdige bygg og bidratt til økt kompetanse i kommunen. Også deltatt i planarbeid; kulturminneplan inkl. bygningsvernplan. Ønskjer ei avklaring på korleis han kan brukast.

Meland kommune: Ordninga har vore eit stort kompetanseløft både for kommunen og for private. Delteke på synfaringar, gjeve fagleg råd, bistått m/søknader. Samarbeidsrelasjonane har vore heilt utrulege. Tenesta har tilført kommunen styrking av eit fagområde som vi berre må byggje vidare på i framtida.

- Fylkeskommunen sine erfaringar

Stillingane som bygningsvernrådgvavar kan styrke kulturminnekompetansen i kommunar og museum. Dei vil sikre effektive tenester for eigarar av kulturminne, organisasjonar, frivillig sektor og næringsliv. Det er ei utfordring å utløyse unyttta potensial som ligg i betre samarbeid mellom kompetansmiljø i kulturminneforvaltninga (fylkeskommune og stat), regional landbruks- og miljøforvaltning (Fylkesmannen), lokal forvaltning (kommunar) og musea. Stillingane er også samordna andre tiltak, t.d. med Den kulturelle skulesekken. Erfaringane frå ordninga

har vore gode. Musea har stilt sin kompetanse til rådvelde for andre og har gjennom ordninga arbeidd utoverretta på ein ny måte. Bygningsvern er vorte meir synleg og tilgjengeleg, ein har bygd ny og viktig kunnskap og skapt nye haldningar til fagområdet. Særleg i kommunane har dette vorte ein god ressurs til stor hjelp i lokale saker. Ordninga har dessutan vore viktig for å hjelpe private tiltakshavarar med utforming av prosjekt og søking om stønad frå t.d. Norsk kulturminnefond. Det har vore stor etterspurnad etter desse tenestene og eit ønskje frå kommunar og muse om å styrkja denne typen samhandling mellom musea og samfunnet. Bygningsvernkonsulentane er dessutan del av eit sterkt fagnettverk mellom musea og regional og lokal forvaltning og har bidrege sterkt til auka samarbeid mellom ulike fagmiljø i Hordaland.

Konklusjon: Hordland er den fylkeskommunen som har den mest stabile drifta på samarbeidet med musea og kommunane når det gjeld bygningsverntenester. Der har ordninga noe vore i drift i meir enn ti år, og erfaringane frå ordninga har vore gode. Musea har stilt sin kompetanse til rådvelde for andre og har gjennom ordninga arbeidd utoverretta på ein ny måte. Bygningsvern er vorte meir synleg og tilgjengeleg, ein har bygd ny og viktig kunnskap og skapt nye haldningar til fagområdet. Særleg i kommunane har dette vorte ein god ressurs til stor hjelp i lokale saker. Ordninga har dessutan vore viktig for å hjelpe private tiltakshavarar med utforming av prosjekt og søking om stønad frå t.d. Norsk kulturminnefond. Det har vore stor etterspurnad etter desse tenestene og eit ønskje frå kommunar og museum om å styrkja denne typen samhandling mellom musea og samfunnet. Bygningsvernkonsulentane er dessutan del av eit sterkt fagnettverk mellom musea og regional og lokal forvaltning og har bidrege sterkt til auka samarbeid mellom ulike fagmiljø i Hordaland.

Erfaringer fra Oppland

• Museenes erfaringer

Mjøsmuseet: Hatt bygningsvernrådsgiver i 1,5 år. Stillingen dekker følgende arbeidsområder: museets forvaltning av egne bygg og anlegg, (ca 50% pga. stort etterslep), innspill til fylkesmannens arbeid med SMIL, RMP, BU-søknader med mer, råd og vegledning til tre kommuner, gratis råd og vegledning til eiere (1 dagsverk), innbyggere (formidling), skoleelever og håndverkere, Oppland fylkeskommune. Stillingen er også koplet til prosjektet *Fornytt bruk av eldre landbruksbygninger i Oppland og Hedmark*. Fordelingen på virksomhetsområder for stillingen i 2010 er slik: 16 % private, 12% kommuner, 43% Mjøsmuseet, 6% bygningsvern generelt, 8% fylkeskommunen, 15% Fylkesmannen/prosjektet Fornytt bruk av eldre landbruksbygninger i Oppland og Hedmark. Mjøsmuseet opplever at stillingen har kommet inn i gode spor og at rutiner gjør at prosjektene blir mer sjølgående og mindre krevende. Men nye oppgaver venter...

Maihaugen: Har ikke hatt stillingsressurser til en egen bygningsvernrådsgiver for utadrettet virksomhet. Museet har likevel til enhver tid levert veiledning og støtte på feltet i regionen. På Maihaugen finnes spisskompetanse på en rekke relevante områder: restaureringsarkitekt, årringsdatering, restaureringsatelier, restaureringshåndverkere, snekkerverksted og arkitekturhistorie. I tillegg finnes arkivfunksjoner som Opplandsarkivet, fotoarkiv med bilder blant annet SEFRAB-bilder fra Lillehammer og Gudbrandsdalen, Norsk Håndverksutvikling, et utvalg av branntakster og kulturgeografiske registreringer, samt et omfattende bibliotek på fagområder som lokalhistorie, håndverk og byggeskikk. Fra de senere år kan vi spesielt nevne arbeid knyttet til de freda anleggene Aulestad og Bjerkebæk, rådgivningstjenester til Stiftelsen Kjell Holm vedrørende Sandbu i Vågå, restaurering av kirkeinteriører i Oppland, fotodokumentasjonsprosjektet kulturløypa i Lillehammer, årringsdatering av en rekke bygninger i fylket, internasjonale kulturminneprosjekter i samarbeid med Riksantikvaren og UNESCO, råd-

giving knyttet til restaurering og kirkekunst. Maihaugens foto-, gjenstands- og bygningssamling representerer samlet betydelig og variert kunnskap om kulturhistorien i hele Gudbrandsdalen fra middelalderen og fram til vår tid. En utfordring for museet har vært manglende finansiering av regionale rådgivningstjenester, og at dette har blitt belastet Maihaugen eller kunden. En bygningsvernrådsgiver lokalisert på Maihaugen vil kunne støtte seg på all kompetanse på museet, og kan bli en viktig støttespiller for kommunene og private aktører i regionen. Maihaugen har i dag et eget bygningsvernssenter som betjener friluftsmuseet, Aulestad og Bjerkebæk. Det er naturlig å lokalisere en bygningsvernrådsgiver for Sør-Gudbrandsdalen i dette senteret.

Gudbrandsdalsmusea: Samarbeidet kan deles i to, formelt og mer uformelt samarbeid. Det formelle er knyttet til en stilling som bygningsvernrådsgiver. I det uformelle samarbeidet, er museet inne i flere saker i kommunene, f.eks. plansaker, vurdering av kulturlandskap m.v. I forhold til fylkeskommunen, har vi gjort noen befaringer og bidratt med lokalkunnskap. Avhenger av museets kapasitet, men viser et behov som burde vært formalisert mer. Dette ville lettet fylkeskommunens arbeid, gjort kommunenes saksbehandling bedre og mer forutsigbar, samt styrket museets kompetanseområde. Utfordringen er imidlertid knyttet til at en slik ordning nødvendigvis også vil kreve en fastere finansiering. Utadretta mot private eiere, bistå Fylkesmannen med kulturlandskapsaker og FK med dokumentasjon av bl.a. industriminne. Bistand til landbruks- og tekniske etater. Påvise konfliktområder tidlig og gi råd om forvaltning etter kulturminneloven (har også arkeologikompetanse). Stillingen bør sikres permanent finansiering; dette er ressurskrevende prosesser og det er viktig å trygge arbeidsplassene.

Randsfjordmuseene: Samarbeidet er nedfelt i avtale og omfatter kommunene, private og den kulturelle skolesekken. Videre i forhold til næringsliv og utdanning innen høyskolesektoren. Spleiselag (OFK 180 000, Nordre og Søndre Land og Gran 150 000). Erfaring med stillingen viser at rådgiving og distribusjon av kompetanse "virker", både med hensyn til mindre avgang av verneverdige bygninger og bedre løsninger på ombygginger m.v.

• Kommunenes erfaringer

Gausdal kommune: Fått bistand ved vurdering av verneverdige bygg, restaureringsplan, kostnadsoverslag, søknadsskriving, også til eiere. Viktig for kommunen fordi det øker kompetansen. Redusert tilbud til kommunen da Fylkesmannen fjernet stillingen som hadde ansvar for bygningsvern i landbruket. Landbrukskontoret har fått hjelp bl.a. til SMIL-søknader, men ønsker at det var mulig å få mer hjelp.

Lom kommune: Har en stilling tilgjengeleg ved Nord-Gudbrandsdalsmusea bl.a. til SMIL-ordninga.

Skjåk kommune: Arkivar i lokalhistorisk arkiv som er et aktivum. Nyansatt ved Nord-Gudbrandsdalsmusea blir godt mottatt og vil benyttes, ønsker også tilbud om kurs og samlinger. Få sammen fagfolk til å vurdere aktuelle problemstillinger.

Gran kommune (kulturvernkons.): Har hatt samarbeid med museet om Den kulturelle skolesekken. Samarbeid med bygningsvernrådsgiver i avd. for byggesak, dokumentasjon av gjenoppbygging av steinhvelvsbru og fått gode tilbakemeldinger fra private eiere og andre innbyggere. Kostnad for kommunen kr 70 000. Samarbeidet har potensial til å bli mye bedre.

Landbrukskontoret for Hadeland (Gran, Jevnaker og Lunner): Får hjelp fra Randsfjordmuseene i forbindelse med bygninger i SMIL-ordningen. Nær kontakt med tiltakshavere og hand-

verkere, og supplering og korrigerings av SEFRAK. Kvalitetssikring undervegs i restaureringsarbeidet.

Gjøvik kommune (byggesak): Kommunene og tiltakshavere retter stadig forespørsler til bygningsvernradgiveren for å få en faglig vurdering av det som skal gjøres. Dette kan være skifte av for eksempel vinduer/panel eller at det ønskes å bygges til eller rives. Uttalelser gis til tiltak på verneverdige bygninger, bygninger etter kulturminneloven og SEFRAK-bygg. Dette kan være ved søknader om skifte av vinduer, panel, tilbygg, riving. Rådgiveren er lett å få tak i og gir raske tilbakemeldinger. Ordningen har stor nytteverdi! Raske tilbakemeldinger reduserer saksbehandlingstiden ved søknader. Raskere svar fra fylkeskommunen i saker de skal gi uttalelse til når bygningsvernradgiverens uttalelse/dokumentasjon foreligger på forhånd. En del saker avklares ved befaring slik at vi unngår saksbehandling. Det er fint å ha en fagkyndig å vise til som kan bistå tiltakshavere/andre med uttalelse innen fagområdet. Fint også at vi kan si at dette ikke koster tiltakshavere noe slik ordningen er i dag. Bygningsvernradgiveren møter tiltakshavere/arkitekter/byggmestere på en tillitsfull måte og formidler sin fagkompetanse på en forståelsesfull og motiverende måte.

Kommunen mener ordningen er for lite kjent. Bare tilfeldig når de kommer bort i aktuelle gårdeiere. Burde få litt blest om ordningen gjennom media, og det er gjort med et stort oppslag i Oppland Arbeiderblad i nov. 2010. Kommunen mener videre at stillingen bør bli permanent. Viktig å få denne fagkompetanse inn i saksbehandlingen når kommunen ikke selv har tilstrekkelig kompetanse innen dette fagområdet. Gir verdifull råd og veiledning til den enkelte tiltakshaver/gårdeier.

• Fylkeskommunens erfaringer

Fylkeskommunen har sett utfordringene med rundt 600 freda bygninger og vel 40 000 bygninger oppført før år 1900 i Oppland. Lokal rådgivningstjeneste gjennom et desentralisert nettverk, en slags førstelinjetjeneste. Etablert et fylkesnettverk av bygningsvernradgivere med base i regionmuseene som skal betjene eiere, kommuner og fylkeskommunen i tillegg til museene og med tilgang på museets arkiv og kompetanse. De skal betjene museene, kommunene, eiere av freda og verneverdige bygninger, allmennheten, skoleelever, håndverkere og fylkeskommunen. Gjennom dette skal de bidra til å gjøre antikvarisk bygningsarbeid mer synlig og tilgjengelig samtidig som det bygges opp kunnskap og kompetanse som del av et langsiktig, holdningsskapende arbeid. Det skal gjennomføres kurs for ulike målgrupper.

Eierne av freda og verneverdige bygninger i Oppland har fått god uttelling fra Norsk Kulturminnefond. Med bygningsvernradgiverne skal søknadene forhåpentligvis bli enda bedre og bidra til enda større verdiskaping gjennom arbeidet som blir utført, produksjon av materialer og ikke minst med de istandsatte bygningene som en ressurs. Gratis veiledning er begrenset til et dagsverk for at museene ikke skal gå lokale håndverkere i næringa. Isteden skal rådgiverne bidra til at det blir flere oppdrag for kvalifiserte håndverkere.

Det er stort behov og en stadig økende etterspørsel etter råd og veiledning i forbindelse med sikring og istandsetting av freda og verneverdige bygninger. Tilbakemeldinger som vi har fått fra brukerne av tjenesten har i tillegg vært entydig positive, noe som indikerer at rådgiverens utadrettede virksomhet har bidratt til å spre gode holdninger til bygningsvern.

Rådgivertjenesten er også viktig med tanke på at bygningsvernradgiveren, gjennom sin utadrettede virksomhet, gir verdifulle råd og veiledning til tiltakshavere og eiere av freda og verneverdige bygninger, og bidrar slik sett til å spre kunnskap om bygningsvern.

Konklusjon: Rådgivertjenesten har stor nytteverdi, både for kommunen og fylkeskommunen. Det bidrar til at fylkeskommunen kan gi raskere svar i saker vi skal gi uttalelse til og dette reduserer også saksbehandlingstiden hos kommunen. En del saker blir også avklart ved befaring slik at kommunen unngår en del saksbehandling. Det er også svært nyttig å kunne bruke rådgiverens fagkompetanse i forbindelse med saksbehandling, idet kommunen i mange tilfeller ikke selv har tilstrekkelig kompetanse innen dette fagområdet.

Vi forventer at etterspørselen etter lokal/regional rådgivning og veiledning vil øke ytterligere etter hvert som tilbudet blir mer allment kjent. Vi mener videre at bygningsvernradgiveren, gjennom sin utadrettede virksomhet, også har bidratt til å spre både kunnskap og gode holdninger til bygningsvern, men at det er behov for å gjøre tjenesten bedre kjent blant eiere og kommuner. Etter vår vurdering har rådgivertjenesten stor nytteverdi, både for kommunen og fylkeskommunen. Bygningsvernradgiveren er lett tilgjengelig og gir raske tilbakemeldinger, og bidrar dermed til at saksbehandlingen både blir bedre og mer effektiv. Rådgivertjenesten bidrar også i stor grad til næringsutvikling og verdiskaping, da det blir flere oppdrag for lokale håndverkere med spesialkompetanse innen antikvarisk bygningsvern. Rådgiverstillingene bør gjøres permanente.

Erfaringer fra Hedmark

• Museenes erfaringer

Nordøsterdalmuseet: Aktivt samarbeid med kommunene siden 1976 om bygningsvern med landbruk (smil), miljø, teknisk (pbl) og kultur; men sistnevnte er ikke så engasjert lenger. Noe samarbeid med fylkeskommunen bl.a. om fredningsaker og planarbeid og Fylkesmannen i plansammenheng. Også hjelp til eiere om restaurering, riving, søknader o.a. Samarbeid med kommuner og innbyggere er i vedtekter og profil som del av samfunnsansvaret. Oppfattes som aktiv og relevant lokal aktør som er tidlig "på'n" og kan rykke ut raskt om behov. Kompetent samtalepart. Kommunene betaler kr 25 pr.innb., men ikke egen økonomi til arbeidet. Museet får ellers penger fra KKD, men utfører oppgaver under MD og KRDs portefølje. Heller ikke egne stillinger, men skiller i liten grad det som er innenfor og det som er utenfor gjerdet. Trenger håndverkerkompetanse/konservator, med vekt på det første, og ønsker seg mer samarbeid.

Hedmark fylkesmuseum: To konservatorer som har kunnskap om klima og materialebevaring. Utfører tjenester for fylkeskommunen (mot betaling) og bistår kommuner med kunnskap om bygninger. Kommunene gir generelle tilskudd til museet. Også samarbeid med fylkeskommunen om forvaltning og formidling/skilting av arkeologiske kulturminner og middelalderminner. Har store forvaltningsoppgaver sjøl, hva skal prioriteres? Forutsigbar økonomi er viktig, håndverkere er dyre om man ønsker å beholde dem. Lokalkunnskap, spesialkunnskap og godt samarbeid gir økt kvalitet på restaurering og konservering. Kommunene vil ha stor nytte av et spesialisert tilbud på bevaring av freda og bevaringsverdige bygninger. Krever avtaler og forutsigbarhet mellom forvaltningene. Bygningsvern er en del av museenes samfunnsoppdrag, og et bygningsvernsenter utviklet som en del av fylkesmuseet kan bli en samarbeidsarena.

• Kommunenes erfaringer

Åsnes kommune: Har fått hjelp fra Norsk Skogfinsk museum til registreringer. Kommunen har ikke kompetanse på området, men museet har drevet informasjonsarbeid overfor publikum og grunneiere og har hjulpet eiere med bevaringstiltak.

Stor-Elvdal kommune: Samarbeid om arrangement. Personavhengig. Behov for kompetanse og samarbeid om mindre kulturminneprosjekter. Museet driftes enten på frivillig basis eller som en del av øvrig kommunal virksomhet. Kommunen ønsker å kunne dra veksler på et større fagmiljø, jobber med tilknytningen til fylkesmuseet.

Engerdal kommune: Viktig at museet har god lokal kompetanse og service mot lokalmiljøet, det er langt til fylkeskommunen/Hamar. Ønsker en desentralisert ordning med permanente stillinger.

Folldal kommune: Kulturkonsulent som bindeledd mellom Nordøsterdalmuseet og kommunen, men litt uklare avtaler om grensesnittet mellom drift og vedlikehold av museumbygg.

• Fylkeskommunens erfaringer

Nært og regelmessig samarbeid med museene om museenes bygg og anlegg og med bevaringsavd. på fylkesmuseet. Felles arrangementer, befaringer, faglige drøftinger og formidling. Kjøp av tjenester som dokumentasjon, konservering, temaplaner osv. avhengig av kapasitet. Museene er høringsinstans for fylkeskommunale planer. Ansvarsfordelingen varierer og bør formaliseres (spesielt utfordrende i forhold til nasjonale minoriteter). Det er pr. dato altfor få håndverkere ved museene i Hedmark. Fylkeskommunen har foreslått at lærlingeplasser blir opprettet knyttet til museumshåndverkere. Fylkeskommunen kan også få mer nytte av museene bl.a. tilgang til fotomateriale, dette er for tungvint i dag.

Konklusjon: Museene må være klare på hva de kan tilby av tjenester, slik at kommunene vet hva de kan forvente. Museene må sikres god nok faglig kompetanse. Fylkeskommunen bør tilføre museene nye stillinger på rådgivings- og håndverkssiden og bruke museene aktivt som arena for kurs for håndverkere. På denne måten vil det bli en situasjon der bygningsmassen ved museene blir vedlikeholdt samtidig som en bygger opp kunnskap.

6. Oppsummering av praktiske erfaringer med bygningsvernkonsulenter

En rekke museer har tradisjonelt hatt sterkt fokus på bygningsvern og har bygget opp og opprettholdt en sterk kompetanse både teoretisk og praktisk. Som tidligere nevnt, må museene balansere sin innsats i bygningsvernet mot andre mål og tilgjengelige ressurser i arbeidet med å fylle sin samfunnsrolle. For flere museer vil dette bety at kompetansen innen bygningsvern har blitt svekket i forhold til tidligere nivå. De siste årenes satsing på nettverksarbeid innen bygningsvern har bidratt til en samordning og gradvis heving av kompetansen, og dette arbeidet er det viktig å styrke fremover. Dette er viktig siden mange av museene forvalter store deler av vår bygningsarv.

Museumsstatistikken for 2009 viser at museene har ansvar for 4.866 bygninger. Ryfylkemuseets ferske rapport om bygningsvern på museene i Rogaland, viser at museene i fylket forvalter 214 kulturhistoriske bygninger. Av disse er to automatisk fredet, seks vedtaksfredet og et bygg forskriftsfredet. I tillegg har flere av museenes bygg en form for vern gjennom reguleringsplaner. Andre fylker har enda flere bygninger å ta vare på. Hedmark og Oppland har nesten 600 hver og Hordaland nesten 500 bygninger på museum. Dette betyr at Riksantikvaren, museene, fylkeskommunene og kommunene har en felles utfordring i å opprettholde og utvikle kompetanse innen bygningsvern.

De ordningene som Hordaland, Oppland og Hedmark har etablert for bygningsvernradgivning har bidratt sterkt både til å øke fokuset på bygningsvern og til å styrke museenes kompetanse.

I tillegg har det bidratt til å synliggjøre det antikvariske bygningsvernet overfor grupper utenfor museene. Kompetansen ved museene har blitt mer tilgjengelig og bidrar til å støtte opp om antikvarisk bygningsarbeid både for privatpersoner, kommunene og fylkeskommunen. Ordningen har også bidratt til å skape nye holdninger til fagområdet, og har bidratt til å hjelpe private eiere med utforming av prosjekter og søknader om støtte fra blant annet Norsk kulturminnefond. Dette har gitt god uttelling i form av tildelte midler. Samtidig har det fungert som en god støtte for kommunene i lokale saker.

Bygningsverntjenesten bidrar til at museene blir en tydeligere lokal aktør også ut over museets egne samlinger. Stortingsmelding nr 16 (2004-2005) åpner for at museene i større grad kan følge opp den nye kulturminnepolitikken. En slik samhandling mellom museene og lokalsamfunnet har man for eksempel fått til gjennom den tidligere omtalte ordningen i Hordaland. I tillegg har ordningen bidratt til utvikling av fagnettverk og økt samarbeid mellom museene og regional og lokal forvaltning, samt ulike fagmiljøer. Dette er erfaringer man også har gjort seg i Oppland. I Hedmark er ikke ordningen fast etablert, men praksis gjennom flere år har ført til et nært og regelmessig samarbeid mellom museene og fylkeskommunen/kommunene.

Et slikt samarbeid krever tydelig avklaring av de ulike partenes forventninger, behov og ansvar. Museene må på sin side være klare på hva de kan tilby av kompetanse og tjenester, slik at kommunene og fylkeskommunene vet hva de kan forvente. I tillegg må museene sikres god nok faglig kompetanse. Fylkeskommunen bør tilføre museene nye stillinger på rådgivings- og håndverkssiden, og bruke museene aktivt som arena for kurs for håndverkere. På denne måten vil bygningsmassen ved museene bli vedlikeholdt, samtidig som en bygger opp og videreutvikler eksisterende kunnskap.

Rådgivertjenesten har stor nytteverdi både for kommunen, fylkeskommunen og museene. Den bidrar til:

- å styrke fagkompetansen ved museet
- å tilføre kommunen manglende kompetanse innen dette fagområdet
- holdningsskapende arbeid
 - bidrar til økt bevisstgjøring og kunnskap om bygningsvern
- god kontakt med kultur- og landbruksetat
- at saksbehandlingen blir bedre og mer effektiv
 - raskere svar i saker fylkeskommunen skal gi uttalelse til
 - redusert saksmengde i kommunen og fylkeskommunen på grunn av avklaring etter befaring
 - nyttig og effektiv bruk av rådgiverens fagkompetanse i forbindelse med kommunal saksbehandling
- næringsutvikling og verdiskaping
 - flere oppdrag for lokale håndverkere med spesialkompetanse innen antikvarisk bygningsvern
 - museene blir en sterkere lokal aktør

7. Anbefalinger

For å nå de nasjonale målene som er nedfelt i tidligere stortingsmeldinger knyttet til kulturminneforvaltningen og museene, er det nødvendig å iverksette tiltak for å styrke arbeidet i regionene. Erfaringene fra Hedmark, Hordaland og Oppland viser at alle de tre forvaltningsnivåene har utstrakt nytte av de etablerte ordningene med bygningsvernradgivere, og at det har ført til en vinn-vinn-situasjon for fylkeskommunene, kommunene og museene.

Arbeidsgruppa har gjennom arbeidet kommet til følgende anbefalinger for samarbeid mellom museene, fylkeskommunene og kommunene:

- Det bør etableres ordninger med bygningsvernrådgivere tilknyttet museene i alle fylker. Grappa mener at Hordalandsmodellen er den mest robuste, og vi anbefaler at den blir brukt som utgangspunkt for tilsvarende etableringer i andre regioner. Samtidig understreker gruppen at ordningene må tilpasses lokale og regionale behov. Da styrkes kompetansen ved museene og i forvaltningen, og bedre faglig kvalitet og innhold i tjenesten sikres gjennom avtaler.
- Det bør arbeides for å styrke finansieringen av en slik ordning gjennom økte bevilgninger, noe som er i tråd med forslag i tidligere nevnte stortingsmeldinger.
- Bygningsvernrådgiverne skal fungere som rådgivere for både private, kommuner og regional kulturminneforvaltning og skal ikke ha saksavgjørende myndighet. Denne funksjonen skal fortsatt ligge i forvaltningen.

Økonomi

Finansiering av stillingene i Hordaland og Oppland er gjort gjennom ulike løsninger. For 2011 har Hordaland satt av drøyt 2,5 mill. kroner i fylkeskommunale midler øremerket ordningen med bygningsvernkonsulenter. Med tillegg av kommunale bevilgninger og andre spleiselag, mener fylkeskommunen at feltet løftes med en robust finansiering.

Fylkeskommunen bærer hovedvekten av kostnadene i Oppland, med bidrag fra flertallet av kommunene og museenes egeninnsats som kontorer og utstyr. Det er gjort avtale med flere kommuner om finansiering av dette arbeidet (se vedlegg 2). Eksemplene fra Oppland viser en fylkeskommunal andel på ca 100 000 pr kommune som deltar i et slikt samarbeid og kommunens andel varierer etter størrelse fra 50-100 000 kroner.

I Hedmark er det etablert en løsning med pris pr innbygger. Dette viser at styrket kompetanse for kommunene, museene og fylkeskommunene kan bedres med forholdsvis beskjedne midler. Det understrekes imidlertid fra Hedmarksmuseet at forutsigbar økonomi er viktig, siden håndverkere er dyre om man ønsker å beholde dem. God lokalkunnskap, spesialkunnskap og godt samarbeid gir økt kvalitet på restaurering og konservering. Museet understreker at bygningsvern er en del av museenes samfunnsoppdrag, og et bygningsvernsenter utviklet som en del av fylkesmuseet kan bli en samarbeidsarena.

Dersom ordningen med bygningsvernkonsulenter skal utvides, er det behov for å avklare de økonomiske rammene og etablere gode og forutsigbare avtaler. Departementene kan oppfordre fylkeskommunene til å prioritere midler til dette arbeidet, dersom det ikke skal øremerkes midler. Som denne rapporten viser, har museene kompetanse som kan brukes i arbeidet med bygningsvern. For å utnytte denne kompetansen, er det forutsetning at det foreligger en ryddig organisering av virksomheten og at det blir avsatt midler til å styrke denne funksjonen. Ved flere museer er det også behov for å videreutvikle denne kompetansen, noe som også krever tilførsel av nye midler. Arbeidsgruppa foreslår at spørsmålet om finansiering for å styrke arbeidet med kulturvernkonsulenter i de enkelte regionene, tas opp i direktørmøtet. Grappa ser også at det er behov for en nærmere diskusjon rundt ansvarsfordeling og økonomi mellom stat, fylkeskommune og kommune, i tillegg til en avklaring av rollene mellom de ulike departementer og underliggende etater.

Organisering

De ulike forvaltningsnivåene må samarbeide om organisering av et bedre tilbud innen bygningsvern. Det må også legges til rette for god samhandling slik faglig kompetanse flyter mellom museene, kommunene og fylkeskommunene. Det vil også være et pre å spille på lag med relevante frivillige organisasjoner. Det kan være behov for regionale tilpasninger avhengig av hvilke kompetansemiljøer som finnes i regionen og hva slags utfordringer som finnes. For å få løsninger som tjener kommunene best mulig, vil det være behov for skreddersydde tiltak.

Interkommunale løsninger uten direkte tilknytning til museene og fylkeskommunen kan styrke den kommunale kulturminnekompetansen, men da mister man muligheten til å dra veksler på museenes kompetanse. Poenget må være å dra nytte av eksisterende kompetansemiljøer og arbeidsgruppa anbefaler derfor løsningen som er valgt i Hordaland – eller lignende modeller. Erfaringen fra Hordaland ser i utgangspunktet ut til å være noe rausere enn Opplandsmodellen – og, som tidligere nevnt, kan den tjene som et godt eksempel. Man kan imidlertid ikke forvente at alle regioner har anledning til å følge en så kostnadskrevende modell. Da kan kanskje modellene i Oppland eller Hedmark være alternative løsninger. Alle de tre modellene styrker etablerte kompetansemiljøer, og kan bidra til å styrke faglig kvalitet og innholdet i tjenesten.

Bygningsvernrådgiverne skal fungere som rådgivere for både private, kommuner og regional kulturminneforvaltning og skal ikke ha saksavgjørende myndighet. Denne funksjonen skal fortsatt ligge i forvaltningen. Museene må tilføres øremerkede stillinger på rådgivings- og håndverkssiden. På den måten vil bygningsmassen ved museene bli holdt i stand, samtidig som en bygger opp og videreutvikler kunnskap. Eksempelvis bør museene brukes aktivt som kursarena for håndverkere. Samtidig vil den immaterielle kunnskapen bli bevart og videreutviklet. På denne måten bidrar man til å oppfylle intensjonene som er understreket i museumsmeldingen.

Departementene (MD, KUD og KD) bør oppfordre til etablering av ordningen med bygningsvernrådgivere og sørge for stimuleringsmidler i sitt budsjettarbeid og i arbeid med ulike styringsdokumenter.

Andre tiltak/oppfølging

Arbeidsgruppen understreker at det er behov for å etablere en bedre datautveksling mellom nasjonale baser som Primus, Askeladden, Asta og formidlings- og distribusjonsbaser som Digitalt fortalt, Kulturminnesøk, Digitalt museum og Digitalarkivet og Arkivportalen mv. I tillegg må arbeidet fra SEFRAC-registreringene videreføres i dette arbeidet. Dette vil være av stor betydning for videre samarbeid mellom sektorene. I det videre arbeidet bl.a. med "kulturminneportalen" vil det være naturlig å utrede nærmere de tekniske og organisatoriske utfordringene knyttet til dette.

Det samarbeidet som er etablert med mellom ulike fagmiljøer, museumsnettverk, utdanningsinstitusjoner og forvaltningen innen tradisjonelle håndverk, bør styrkes. Folk med særlig kompetanse innen tradisjonelle håndverk vil bli mer etterspurt i forbindelse med etablering av bygningsvernsentra og nye byggesaksbestemmelser om egen tiltaksklasse for arbeid i verneverdige bygg. Det er derfor viktig at utdanningskapasiteten innenfor disse fagene økes – igjen med gode kontakter til relevante frivillige organisasjoner. Arbeidet med dette notatet har tydeliggjort dette behovet.

Vedlegg 1: spørreskjema til kommunene, fylkene og museene

Samarbeid mellom museumssektoren og kulturminneforvaltninga
i kommunar og fylkeskommunar/Sametinget
- ei miniundersøking av ordninga i tre fylke hausten 2010

Målet med undersøkinga

Undersøkinga er for å kartleggje kva oppgåver og samarbeidsflater som er mellom musea, kommunane og regional kulturminneforvaltning i fylka Hordaland, Hedmark og Oppland. Musea i desse tre fylka har på ulikt vis stilt kompetanse tilsett ved museet til rådvelde for kommunane i deira sakshandsaming. Kompetansen er og brukt til ei rekkje andre oppgåver som til dømes andsynes eigarar av kulturhistoriske bygg. I tillegg har regional forvaltning kunna vise til desse musea ved spørsmål frå kommunar og private og har derved vorte avlasta for ein del oppgåver. Spørsmåla under byggjer på ei evaluering av ordninga i Hordaland som vart utført av *F.a Kutchera* i des. 2003 med støtte frå Riksantikvaren.

RA og ABM-u ønskjer tilbakemeldingar frå lokal og regional forvaltning samt musea på korleis ordningane har fungert. Svara vi får frå dykk vil gje oss høve til å arbeide vidare med gode, varige ordningar for kulturminneforvaltninga i fylka.

Frist for å svare er 15.11.10

Namn/stilling til han/ho som har fylt ut skjemaet	
Skildring av oppgåver og samarbeid mellom musea, kommunar og regional kulturminneforvaltning	
Sentrale problemstillingar	
- Betydning for musea (utvikling av kompetanse, samfunnsansvar m.m)	
- Betydning for kulturarven (nytte for eigarar m.m)	

- Betydning for regional kulturminneforvaltning (kvalitet og sakshandsaming m.m)	
- Betydning for kommunane (utvikling av kompetanse, sakshandsaming m.m)	
Økonomi - Kostnader og finansiering av ordninga	
Bør stillingane verte permanente?	
Overføringsverdi	
Oppsummering og konklusjonar	
Andre merknader	

Vedlegg 2

Eksempel på avtale mellom fylkeskommunen, kommunene og museum.

AVTALE MELLOM MJØSMUSEET AS, FYLKESMANNEN I OPPLAND, GJØVIK, VESTRE TOTEN OG ØSTRE TOTEN KOMMUNER OG OPPLAND FYLKESKOMMUNE

1. Avtalen gjelder en 100 % stilling som bygningsvernrådgiver ved Mjøsmuseet AS. Det er et overordnet mål at stillingen skal bidra til å gjøre antikvarisk bygningsarbeid mer synlig og tilgjengelig samtidig som det bygges opp kunnskap og kompetanse som del av et langsiktig holdningskappende arbeid.

2. A. Stillingen er en del av et fylkesnettverk. Tilsvarende stillinger opprettes ved Gudbrandsdal-musea AS, Randsfjordmuseene AS og Valdresmuseet AS. De fire stillingene skal arbeide utadrettet med base i hvert sitt museum og med tilgang på museets arkiv og kompetanse. Det legges opp til faglige samlinger, drøftinger og løpende erfaringsutvekslinger mellom deltakerne. Maihaugen vil også delta i fylkesnettverket. Avtalen for hvert museum varierer i den grad det er ulike samarbeidsparter.

2. B. Det etableres et faglig råd for fylkesnettverket med:

- 1 bygningsvernrådgiver (leder)
- 1 representant utpekt av Museumsforum i Oppland
- 1 representant fra en av kommunene
- 1 representant fra fylkeskonservatoren

Det faglige rådet skal være et forum for faglige og organisatoriske drøftinger og gjennom dette bidra til bygging og utveksling av kompetanse. Dersom det er uenighet eller usikkerhet knyttet til innhold og/eller utøvelse av stillingene, skal leder avklare dette med Fylkeskonservatoren. Ledelse av det faglige rådet vil gå på omgang uten ytterligere kompensasjon.

3. Stillingen skal være utadrettet og betjene følgende grupper:

- Mjøsmuseet, - bidra til god kvalitet på museets forvaltning av egne verneverdige bygninger og anlegg.
- Fylkesmannen i Oppland, arbeid knyttet til SMIL- midler, Regionalt miljøprogram, BU-søknader og tiltak knyttet til setrer og kulturlandskap for hele fylket.
- Kommunene innenfor museets virkeområde, - råd og veiledning overfor kommunenes administrasjon knyttet til tiltak og planer der fredete og verneverdige bygninger eller kultur- miljøer/ - landskap blir berørt. Dokumentere verdifulle bygninger og miljøer som er vedtatt revet eller er truet på annen måte. De kommunene som ev ikke vil bidra økonomisk, kan kjøpe tjenester til kr 350/time + mva dersom det er kapasitet.
- Eiere av fredete og verneverdige bygninger, - gratis råd og veiledning mht planlagte/ønskede tiltak og hjelp med tilskuddssøknader innenfor en ramme på 1 dagsverk. Ved mer omfattende dokumentasjon/forundersøkelser skal det formidles kontakt med kvalifiserte, lokale håndverkere som kan ta på seg oppdraget som ordinært arbeid. Ev kjøp av tjenester fra museet selges til samme timesats som overfor kommunene.
- Innbyggerne i kommunene, - formidle kunnskap om antikvarisk bygningsarbeid gjennom kurs, åpne temamøter og aktiv bruk av media.
- Skoleelever og håndverkere, - bidra til inspirasjon og informasjon om antikvarisk bygningsarbeid og mulighetene for utdanningsløp i tråd med fylkeskommunens opplæringsmodell for bygningsvern.

- Oppland fylkeskommune - gi faglige innspill og vurderinger som grunnlag for vedtak. Det er et mål at databasen for SEFRAK-registreringer skal oppdateres fortløpende. Bidra på kurs som Oppland fylkeskommune arrangerer for håndverkere.
- Ev andre oppdrag som deltakelse i prosjekter, avtales spesielt.

4. Finansieringen for 2009:

- Mjøsmuseet: kr. 55 000
- Fylkesmannen i Oppland: kr. 100 000
- Gjøvik + Østre Toten kommuner: kr. 100 000
- Oppland fylkeskommune: kr. 400 000
- Totalkostnad for 2009: kr. 655 000

Finansiering fra 2010

- Mjøsmuseet: kr. 55 000
- Fylkesmannen i Oppland (søknadsmidl) kr. 100 000
- Gjøvik kommune kr. 100 000
- Østre Toten kommune kr. 50 000
- Vestre Toten kommune kr. 50 000
- Oppland fylkeskommune kr. 300 000
- Totalkostnad fra 2010 kr. 655 000

Avtalen justeres fra og med 2011 i forhold til lønnsendringer.

5. Det skal rapporteres halvårlig til bidragsyterne. Ordningen evalueres etter 1 år mht måloppnåelse, kapasitet, oppgaver og framtidig finansiering. Dersom det er mer oppdrag enn kapasiteten tillier, skal tidsforbruket for de ulike parter stå i forhold til den enkeltes andel.

6. Avtalen gjelder for 2009 og videre fra 2010. Deretter gjøres stillingen varig gjennom fast medfinansiering fra Oppland fylkeskommune, kommunene og supplert med prosjektoppdrag.

7. Avtalen er skrevet ut i seks eksemplarer, et til hver av partene.